

ВІДГУК

офіційного опонента Горбатюка Романа Михайловича на дисертацію та автореферат Митцевої Ольги Сергіївни «Формування професійного іміджу майбутнього фахівця з інформаційних технологій при вивченні дисциплін соціально-гуманітарного циклу в закладі вищої освіти», представленого на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Актуальність теми дисертаційної роботи

Проблема формування професійного іміджу є однією з актуальних у сучасній педагогічній науці, де накопичено значний арсенал технологій, спрямованих на підтримку та створення іміджу фахівців різних спеціальностей. У зв'язку з цим актуалізується проблема формування професійного іміджу майбутніх фахівців з інформаційних технологій, що обумовлена теоретичними і практичними завданнями вдосконалення професійної діяльності фахівця нового типу, який орієнтується в сучасному світі, де самовдосконалення в професії є постійною потребою особистості. Сучасні фахівці з інформаційних технологій мають мати високий рівень активності, самостійності, гнучкості, нестандартності мислення, загальної й професійної культури.

Обґрунтовуючи потребу в дослідженні О. С. Митцева доходить висновку: щоб внутрішньо відповідати сучасній дійсності, випускники закладів вищої освіти мають не просто адаптуватися до нової ситуації, а й бути здатними управляти нею, змінити її, змінюючись і розвиваючись самі. Це означає, що сучасний ринок праці вимагає від закладів вищої освіти вдосконалення підготовки майбутніх фахівців з інформаційних технологій в контексті сформованості їх професійного іміджу.

Формування професійного іміджу майбутніх фахівців з інформаційних технологій за метою, змістом, об'єктом, предметом і результатом є основою двох наукових напрямів педагогічних досліджень: проблеми професійної

підготовки та проблеми сформованості професійного іміджу як складного соціально-психологічного феномену. Тому для розв'язання проблеми дослідження здобувачкою проаналізовано філософську, психологічну і педагогічну літературу за цими напрямками.

Визначені в дисертації з урахуванням результатів наукового пошуку суперечності зумовлюють виявлення нових шляхів вирішення означеної проблеми, тому актуальність дослідження Ольги Сергіївни Митцевої «Формування професійного іміджу майбутнього фахівця з інформаційних технологій при вивченні дисциплін соціально-гуманітарного циклу в закладі вищої освіти» не викликає сумнівів.

Науковий апарат роботи має всі необхідні складники: об'єкт, предмет, мету дисертаційного дослідження, завдання, методи; визначену наукову новизну та практичне значення; інформацію про апробацію і впровадження отриманих результатів.

Наукова новизна одержаних результатів

Вивчення об'ємного комплексу наукових праць вітчизняних і закордонних учених з проблеми «імідж», «професійний імідж» дозволило дисертантці вперше ґрунтовно висвітлити теоретичні засади, сформулювати вихідні положення щодо формування професійного іміджу майбутніх фахівців з інформаційних технологій при вивченні дисциплін соціально-гуманітарного циклу.

Так, на основі аналізу психолого-педагогічних досліджень нею вдумливо зіставлено різноманітні підходи до визначення основних дефініцій проблеми дослідження, зокрема, «імідж», «професійний імідж»; розкрито суть, структуру та зміст категорії «професійний імідж майбутнього фахівця з інформаційних технологій», висвітлено іміджестворювальний потенціал дисциплін соціально-гуманітарного циклу; обґрунтовано зміст складників, критеріїв, показників і рівнів сформованості професійного іміджу майбутніх фахівців з інформаційних

технологій; удосконалено форми й методи навчальної та позанавчальної діяльності в закладі вищої освіти в контексті завдань формування професійного іміджу майбутнього фахівця з інформаційних технологій при вивченні соціально-гуманітарних дисциплін.

Схвальної оцінки, на наш погляд, заслуговують також визначені дисертанткою педагогічні умови формування професійного іміджу майбутнього фахівця з інформаційних технологій при вивченні дисциплін соціально-гуманітарного циклу в закладі вищої освіти: забезпечення позитивної мотивації майбутнього фахівця з інформаційних технологій до створення конгруентного професійного образу імідженосія; спрямування іміджестворювального потенціалу дисциплін соціально-гуманітарного циклу на формування в майбутнього фахівця з інформаційних технологій софт-навичок та емоційного інтелекту, що забезпечують оптимальну інтеграцію в квазіпрофесійне середовище; урізноманітнення процесу вивчення дисциплін соціально-гуманітарного циклу інтерактивними (тренінг, коучинг, менторинг) та хмарними технологіями задля засвоєння студентами стратегій самоіміджування.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертаційному дослідженні

Наукові положення, висновки і пропозиції дисертаційного дослідження О. С. Митцевої сформульовано чітко й послідовно, вони є аргументованими та змістовними.

Достовірність одержаних результатів підтверджується теоретичною обґрунтованістю вихідних положень дослідження, опрацюванням значної кількості джерел, застосуванням сучасних методів досліджень, апробацією та впровадженням результатів роботи в практичну діяльність закладів вищої освіти.

Обґрунтування обраної теми дисертації є методологічно, теоретично й технологічно переконливим, а сукупність завдань для її вирішення сприяє розкриттю теми та досягненню мети дослідження.

Аналіз основних положень дисертації свідчить про досягнення мети і розв'язання завдань дослідження. Зміст роботи відповідає поставленій меті і завданням дослідження. Висновкам, представленим у дисертації, властиві повнота та логічність викладу, достатній рівень обґрунтованості і достовірності.

Достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, підтверджується продуманою логікою викладу матеріалу, широтою й різноманітністю опрацьованої джерельної бази.

Оцінка змісту та завершеності дисертації

Дисертаційна робота складається з двох розділів, кожний із яких можна вважати своєрідним внеском у вирішення проблеми формування професійного іміджу майбутнього фахівця з інформаційних технологій при вивченні дисциплін соціально-гуманітарного циклу в закладі вищої освіти

У **вступі** науково коректно обґрунтовано актуальність і доцільність обраної теми, сформульовано об'єкт, предмет, мету, завдання, методи дослідження, розкрито наукову новизну та практичне значення роботи, наведено відомості про апробацію та впровадження одержаних результатів, подано інформацію про структуру й обсяг дисертації.

У першому розділі – **«Теоретичні засади формування професійного іміджу майбутнього фахівця з інформаційних технологій при вивченні дисциплін соціально-гуманітарного циклу в закладі вищої освіти»** – дисертанткою проаналізовано феномен «імідж», охарактеризовано зміст поняття «професійний імідж»; теоретично обґрунтовано сутність і структуру феномену «професійний імідж майбутнього фахівця з інформаційних технологій»; виокремлено критерії, показники та рівні розвиненості професійного іміджу майбутнього фахівця з інформаційних технологій під час вивчення соціально-гуманітарних наук; інтерпретовано результати констатувального етапу дослідження.

Здобувачкою на основі виділення загального наукового поля досліджуваної дефініції схарактеризовано професійний імідж майбутнього фахівця з інформаційних технологій як складний соціально-психологічний феномен, який забезпечує ретрансляцію у професійній сфері уявлень особистості про себе у взаємодії внутрішніх і зовнішніх індивідуально-конституційних, соціально-поведінкових, професійно-компетенційних характеристик. Це дало О. С. Митцевій підстави визначити особливості формування професійного іміджу майбутнього фахівця з інформаційних технологій у закладах вищої освіти.

Дисертанткою обґрунтовано критерії і відповідні їм показники формування професійного іміджу ІТ-фахівця під час вивчення предметів соціально-гуманітарного циклу: мотиваційний (орієнтація професійних цінностей на саморозвиток; мотивація на іміджеформувальну діяльність; бажання справляти позитивне враження у своєму професійному оточенні), когнітивний (здатність до засвоєння іміджелогічних знань; знання щодо ролі іміджу в майбутній професії, проектування власного образу професійного іміджу; знання про власні особистісні особливості як основи професійного іміджеформування), діяльнісний (навички іміджеформування у професійній комунікації; готовність до самопрезентації в різних навчально-професійних ситуаціях; здатність до відображення іміджелогічних знань в продуктах навчально-пізнавальної діяльності).

Особливої уваги заслуговує процедура оцінювання рівня сформованості професійного іміджу майбутніх ІТ-фахівців за допомогою діагностувального інструментарію, до якого ввійшли методики С. Бубнова «Експрес-діагностика соціальних цінностей особистості», К. Замфір у модифікації А. Реана «Дослідження мотивації професійної діяльності», «Самооцінка рівня онтогенетичної рефлексії»; метод міні-есе «Моє професійне майбутнє і мій

професійний імідж»; методика SWOT-аналіз (модифікований варіант для ІТ-фахівця).

Застосування на констатувальному етапі експерименту діагностичних методик дозволило О. С. Митцевій констатувати про фактичну відсутність у майбутніх фахівців з інформаційних технологій основ проєктування власного образу професійного іміджу, слабку спрямованість на іміджеформування в професійній комунікації та ін.

У другому розділі – **«Розробка та експериментальна перевірка ефективності педагогічних умов формування професійного іміджу майбутнього фахівця з інформаційних технологій при вивченні дисциплін соціально-гуманітарного циклу в закладі вищої освіти»** – представлено наукове обґрунтування, змістовну розробку та впровадження педагогічних умов формування професійного іміджу майбутнього ІТ-фахівця, перевірено ефективність при вивченні дисциплін соціально-гуманітарного циклу; схематично репрезентовано структурно-функційну модель формування професійного іміджу майбутнього ІТ-фахівця в закладі вищої освіти; представлено результати експериментального дослідження.

Дисертанткою визначено педагогічні умови під час вивчення дисциплін соціально-гуманітарного циклу, які забезпечили ефективне формування професійного іміджу майбутніх фахівців з інформаційних технологій у закладах вищої освіти. Зазначимо, що педагогічні умови О. С. Митцева розглядає як цілісне інтегративне утворення, що задає логіку формування професійного іміджу майбутнього ІТ-фахівця і характеризується як сукупність внутрішніх (особистісно-типологічні якості, система цінностей, професійні характеристики майбутнього фахівця) і зовнішніх чинників освітнього процесу.

Заслуговує на увагу авторська структурно-функційна модель формування професійного іміджу майбутніх ІТ-фахівців, ефективність якої досягається через забезпечення визначених педагогічних умов: забезпечення позитивної

мотивації майбутнього фахівця з інформаційних технологій до створення конгруентного професійного образу імідженосія; спрямування іміджестворювального потенціалу дисциплін соціально-гуманітарного циклу на формування в майбутнього фахівця з інформаційних технологій софт-навичок та емоційного інтелекту, що забезпечують оптимальну інтеграцію у квазіпрофесійне середовище; урізноманітнення процесу вивчення дисциплін соціально-гуманітарного циклу інтерактивними (тренінг, коучинг, менторинг) та хмарними технологіями задля засвоєння студентами стратегій самоіміджування.

Дисертантка доволі глибоко висвітлила організацію, зміст та етапи впровадження педагогічних умов формування професійного іміджу майбутнього фахівця з інформаційних технологій під час вивчення дисциплін соціально-гуманітарного циклу в закладі вищої освіти. Це забезпечило вірогідність отриманих результатів. Детально обґрунтовано методику експерименту, її особливості і труднощі, які були в процесі дослідження. Оригінально поданий аналіз результатів дослідження, за яким проглядається процес усунення визначених здобувачкою суперечностей, що є цінним. Достовірність висновків та ефективність запропонованих педагогічних умов формування професійного іміджу майбутнього фахівця з інформаційних технологій під час вивчення дисциплін соціально-гуманітарного циклу в закладі вищої освіти підтверджується якісним і кількісним аналізом отриманих результатів. Це визначає роль дисертантки в покращенні освітнього процесу.

Дослідження побудоване на ґрунтовній джерельній базі, яку здобувачка достатньо систематизувала. Вивчення наукової та психолого-педагогічної літератури (загалом проаналізовано 297 найменування) дало авторці підстави для формулювання обґрунтованих наукових висновків.

Достовірність та аргументованість результатів

Привертає увагу своєю обґрунтованістю експериментальна методика проведення дослідно-експериментальної частини дослідження, яка забезпечила наукову цінність отриманих результатів. Тривалість, масовість і масштабність педагогічного експерименту, його багатоплановість, різноманітність і цілеспрямованість, ретельність обробки з широким використанням методів математичної статистики дали можливість О. С. Митцевій обрати оптимальний, як на наш погляд, шлях раціонального вирішення поставлених завдань дослідження.

Констатувальний і формувальний етапи педагогічного експерименту чітко сплановані, вірогідність одержаних результатів доведено шляхом застосування методів математичної статистики (критерій Пірсона χ^2).

Висновки до розділів достатньо повно характеризують зміст дослідження.

Дисертація складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації складає 274 сторінок, основний текст викладено на 207 сторінках, що цілком відповідає вимогам МОН України до обсягу кандидатських дисертацій.

Значення одержаних результатів для науки й практики та рекомендації щодо їх можливого використання

Практична значущість одержаних результатів дослідження полягає в розробці та впровадженні в практичну діяльність закладів вищої освіти: навчальної дисципліни «Імідж сучасного спеціаліста»; методичних вказівок для проведення практичних занять, самостійної роботи здобувачів вищої освіти щодо їх виконання; навчально-методичного забезпечення наукового студентського гуртка «Проблеми сучасної психології»; авторської тренінгової програми «Професійний імідж» у соціально-психологічній службі Харківського національного університету радіоелектроніки з використанням імідж-тренінгів, рольових ігор, презентацій тощо; удосконаленого змісту навчальних дисциплін

(«Психологія управління», «Психологія сприйняття та переробки інформації», «Психологія екстремальних стосунків та ефективною адаптації», «Soft skills: соціально-психологічні аспекти професійної компетентності», «Інформаційне суспільство», «Соціологія та соціальні технології», «Етичні проблеми сучасного суспільства», Соціальна психологія та конфліктологія», «Глобальні проблеми сучасності», «Українське фахове мовлення», «Іноземна мова (за професійним спрямуванням)») у контексті доповнення іміджологічними знаннями щодо формування софт-навичок та емоційного інтелекту для інтеграції в квазіпрофесійне середовище; пакету діагностичних матеріалів для визначення рівня сформованості іміджу майбутнього ІТ-фахівця.

Матеріали дослідження можуть бути використані в процесі професійної підготовки фахівців з інформаційних технологій та самоосвітній діяльності здобувачів першого (бакалаврського) рівня освіти.

Впровадження результатів дослідження було здійснено в освітній процес Харківського національного університету радіоелектроніки, Харківського національного університету імені В. Каразіна, Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут», ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», Івано-Франківської філії Відкритого міжнародного університету «Україна», Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

Загальні висновки дисертаційного дослідження адекватні його завданням, повною мірою відображають зміст і структуру дисертації, чітко сформульовані, несуть конкретне смислове навантаження, забезпечують цілісне сприйняття дисертаційної роботи.

Мовностилістична культура дисертації належна, хоч не позбавлена певних огріхів. Бібліографічний опис у списку літератури зроблено з дотриманням сучасних установлених вимог.

Повнота викладення наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації в опублікованих працях

Основні положення та висновки дисертаційної роботи викладено у 20 наукових і науково-методичних працях, з них 18 одноосібних, зокрема 8 статей у наукових фахових виданнях України, 1 у закордонному виданні, 2 навчально-методичних видання, 9 публікацій у збірниках матеріалів міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференцій.

У наукових працях повною мірою віддзеркалено всі розділи рецензованої дисертації. Матеріали дисертаційної роботи О. С. Митцевої були обговорені на науково-практичних конференціях.

Відповідність змісту автореферату основним положенням дисертації

Ознайомлення з текстом автореферату дисертації дає підстави стверджувати, що за структурою, змістом та оформленням він відповідає сучасним вимогам МОН України. У тексті автореферату дисертації відображено основні положення, зміст, результати і висновки здійсненого О. С. Митцевою дисертаційного дослідження. Наголосимо, що зміст автореферату та основні положення дисертації є ідентичними.

Дискусійні положення та зауваження

Високо оцінюючи кандидатську дисертацію О. С. Митцевої вважаємо за необхідне висловити певні зауваження та проаналізувати дискусійні моменти щодо вирішення досліджуваної проблеми:

1. У роботі, незважаючи на те, що вона носить експериментальний характер, відсутня гіпотеза дослідження. Хоча саме в гіпотезі дисертантка має сформулювати педагогічні умови формування професійного іміджу майбутнього фахівця з інформаційних технологій при вивченні дисциплін соціально-гуманітарного циклу в закладі вищої освіти.

2. Апробація результатів дисертаційного дослідження має відбуватися не лише на науково-практичних конференціях, а й на засіданнях кафедр закладів вищої освіти, що задіяні в педагогічному експерименті.

3. Дослідження кандидатського рівня, як відомо, потребує всебічного аналізу закордонного досвіду. Що стосується умов сучасного інформаційно-технологічного суспільства, то значення цього аспекту зростає в геометричній прогресії. А тому варто було б більш широко використати закордонний досвід формування професійного іміджу майбутнього фахівця з інформаційних технологій. Вважаємо, використання надбань закордонного досвіду дало б ширший погляд на досліджувану проблему і дозволило авторці ґрунтовніше її вирішити.

4. Визначаючи методологічні підходи до розробки моделі формування професійного іміджу майбутнього фахівця з інформаційних технологій при вивченні дисциплін соціально-гуманітарного циклу здобувачка залишає поза увагою синергетичний підхід. Вважаємо, що в межах цього підходу буде більш ефективним формування професійного іміджу майбутнього фахівця з інформаційних технологій при вивченні дисциплін соціально-гуманітарного циклу, оскільки цілеспрямоване використання студентами власних резервів активізує і мотивує майбутнього фахівця до створення конгруентного професійного образу імідженосія.

5. Погоджуючись з виокремленими педагогічними умовами формування професійного іміджу майбутнього фахівця з інформаційних технологій при вивченні дисциплін соціально-гуманітарного циклу в закладі вищої освіти бажано було б скористатись досвідом роботи колег, власним досвідом, більш ґрунтовно описати критерії їх вибору та роль в такому виборі експертів із сторони викладачів і студентів.

6. Залишається спірним для нас питання про назву моделі (рис. 2.1). На нашу думку, її доцільно було б назвати структурно-функціональна модель

формування професійного іміджу майбутнього фахівця з інформаційних технологій при вивченні дисциплін соціально-гуманітарного циклу в закладі вищої освіти.

Проте зазначені зауваження не знижують високої теоретичної та практичної цінності проведеного наукового дослідження, яке є концептуальним, цілісним, завершеним, що робить вагомий внесок у розвиток теорії і методики професійної освіти.

Загальні висновки та оцінка дисертації

Аналіз дисертаційної роботи, автореферату та опублікованих наукових праць дає підстави для висновку, що дисертація О. С. Митцевої «Формування професійного іміджу майбутнього фахівця з інформаційних технологій при вивченні дисциплін соціально-гуманітарного циклу в закладі вищої освіти» за актуальністю і глибиною, рівнем узагальнення та обсягом, повнотою викладу її основних результатів відповідає вимогам пп. 9, 11, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567, (із змінами, внесеними згідно з Постановами КМ № 656 від 19.08.2015 р., № 1159 від 30.12.2015 р., № 567 від 27.07.2016 р., № 943 від 20.11.2019 р., № 607 від 15.07.2020 р.), які ставляться до робіт, поданих на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук, а її автор Митцева Ольга Сергіївна заслуговує присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук із спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри машинознавства і
транспорту Тернопільського національного
педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка

Р. М. Горбатюк

